

pregledni znanstveni članek

UDK 929.6(497.4)

prejeto: 6. 2. 2001

Božo Otorepec

dr., redni prof. v pokoju, Linhartova 60, SI-1000 Ljubljana

Krajevna heraldika na Slovenskem

IZVLEČEK

Avtor uvodoma načelno obravnava slovensko heraldiko v luči aktualnih potreb, ki nastajajo zaradi registrskih tablic kot tudi krajevnih grbov. Z njimi imajo številne novonastale občine brez zgodovinske tradicije velike oblikovne in vsebinske težave. V nadaljevanju daje pregled aktualnega stanja s podrobnimi opisi grbov.

KLJUČNE BESEDE

Slovenija, zgodovina od srednjega veka do novejši dobe, pomožne zgodovinske vede, heraldika, krajevna zgodovina

SUMMARY

LOCAL HERALDRY ON SLOVENE TERRITORY

In his introduction the author deals with Slovene heraldry in principle in the light of actual needs that occur because of the registration plates and local arms, with which many newly formed communities with little or no historical tradition are experiencing great difficulties concerning form and content of the mentioned. In continuation Dr. Otorepec gives a survey on actual state with detailed descriptions of coats-of-arms.

KEY WORDS

Slovenia, History from the Middle Ages to the Modern Period, Auxiliary Historical Sciences, Heraldry, Local History

V zadnjem času so aktualni v zvezi z novimi registrskimi tablicami na avtomobilih, ki imajo poleg oznak registrskih območij in številki tudi krajevni grbi, kjer so vozila registrirana. Do tega je prišlo zato, ker so nove evro-tablice daljše kot prejšnje, pa je bilo zato potrebno izpolniti prazen prostor med oznako registrskega območja in številko vozila. Da pa ne bi te nove tablice preveč spominjale na švicarske ali avstrijske tablice, kjer uporabljajo kantonske oziroma deželne grbe, je bilo sklenjeno, naj bodo grbi na naših tablicah manjši, v drugače oblikovanem ščitu in brez napisov - torej dejansko res le polnila praznega prostora.

Prvotno je bilo zamišljeno, da bi na tablicah bili le grbi mest, v katerih je sedež registracijskega območja - teh je bilo prvotno osem, kasneje so bila dodana še tri - toda občine so predlagale ali državni grb ali pa svoj lastni. Zato je bilo sklenjeno, naj bo na tablicah grb občine, kjer je vozilo registrirano. To je pomenilo znatno razširitev števila grbov, saj je bilo tedajobčin v Sloveniji 61, ker pa jih je bilo v Ljubljani kar pet, jih je ostalo različnih le 57. Od teh je imela občina Domžale grb Ljubljane, Gornja Lendava pa grb Murske Sobote tako, da je bilo v rabi dejansko le 55 različnih občinskih grbov. Sedaj je občin okoli 190.

Od teh so imele historične grbe le občine starih - po večini še srednjeveških - mest in le redkih trgov, mnogo občin je dobilo krajevne grbe oziroma simbole ali znake šele v zadnjih desetletjih in so bili oblikovani brez upoštevanja osnovnih heraldičnih pravil in zato po večini neprimerni. Žal pa so se mnoge občine sedaj znova odločale za te neprimerne "grbe" z izgovorom, da so bili ti sprejeti v občinskih skupščinah in da se jih zato ne more spreminjati, kljub temu, da so bili oblikovani čisto nestrokovno, tako heraldično kot oblikovalsko. Zaradi takega vztrajanja pri starih krajevnih "grbih" je tudi sedaj mnogo uporabljanih grbov na registrskih tablicah heraldično nepravilnih pa tudi historično netočnih. Grb je predvsem barvni znak. Kot heraldične barve veljajo rdeča, modra, zelena in črna, kot kovini pa še zlata oziroma rumena ter srebrna oziroma bela. Samo teh šest barv - poleg naravnih barv kože in drevja - je torej možno uporabiti pri oblikovanju grbov. Poleg tega je treba upoštevati še drugo osnovno pravilo heraldike, ki veleva, da more priti barva na kovino in obratno kovina na barvo. To se pravi: modri orel na srebrno polje ali srebrn/bel konj na rdeče polje, ne pa moder orel na rdeče polje! To pravilo je bilo vpeljano zato, da bi bil grb kot znak čim bolj kontrasten in torej jasno razpoznaven. Proti temu pravilu se često greši, zlasti pri mešanju modre in zelene barve, ki sta slabo ločljivi, na primer v novem grbu Litije. Daljna heraldična pra-

vila velevajo, da ne smeta biti dva grba enaka, da morata biti torej jasno razpoznavna in ločljiva.

Vsak grb mora biti oblikovan v heraldičnem ščitu, katerega oblika pa je stvar mode. Tako poznamo skozi zgodovino od začetkov grbov v tridesetih letih 12. stoletja najprej romanske, spodaj koničaste ščite, potem gotske, spodaj polkrožno zaokrožene, renesančne, ko je bil ščit na eni strani vrezan za držanje kopja, kasneje zaradi zahtev simetrije pri oblikovanju grbov z dvema polkrožnima vrezoma, ki so značilni za 16. stoletje. Tem so sledili baročni ščiti z zvitimi okraski in vrezi ter še bolj bogato okrašeni renesančni ščiti 18. stoletja. S ponovnim oživljanjem klasične heraldike v 19. stoletju pa se je ponovno začel - predvsem v krajevni heraldiki - uporabljati poznogotski ščit z vzporednima stranicama in polkrožnim zaključkom na dnu. Oblika ščitov je torej predvsem zadeva mode, okusa časa, ko je grb nastal in nima s samim grbom nobene zveze, niti ni zanj pomemben. Mnogokrat opazimo posebno priljubljenost renesančnega ščita z dvema vrezoma ob straneh, podobnega razprostrti svinjski koži (Kranj, Tolmin, Ptuj), čeprav imajo ti kraji mnogo starejše pečatne oziroma grbovne podobe. Mnogim laikom se zdi namreč taka oblika ščita posebno "imenitna", čeprav je v bistvu neheraldična. Med posebnosti heraldike od 13. stoletja dalje sodijo tako imenovani "govoreči" grbi. Ti grbi namreč s svojo podobo "govorijo" o imenu lastnika grba, pri krajevnih grbih seveda o imenu kraja: "brežci" ob Savi za Brežice, cerkev za Cerknico, otok za Izolo, orel/postojna za Postojno, kolo-mož-vas za nemški Radmandorf/Radovljico, riba za Ribnico, borovec skozi katerega "seva" sonce za Sevnico, konj za Konjice in orlova krila, nemško Sachsen ter cvetlici za nemški Feld za Sachsenfeld/Žalec. Za posebno domiselna moremo imeti omenjene grbe Sevnice, Radovljice in Žalca. Edini grbi, ki "govorijo" slovensko so grbi Brežic, Cerknice, Postojne, Ribnice, Sevnice in zlasti Konjic, grba Radovljice in Žalca sta razumljiva le v nemški govorici, Izole pa v latinščini. Priljubljenost takih grbov, zlasti v krajevni heraldiki, je očitna, saj je bil tak grb razumljiv tudi nepismenemu.

V heraldiki je pomembno opisovanje grbov, oziroma heraldično govorjeno "blazoniranje", ki mora biti takšno, da strokovnjak-heraldik takoj ve, za kakšen grb gre; na primer srebrn konj v rdečem pomeni vzpenjajočega srebrnega/belega konja obrnjenega vedno naprej, to je v heraldično desno stran. Pri blazoniranju se namreč grb opisuje s stališča grba, torej ravno obratno kot grb gleda opazovalec. Pri pokončno razcepljenem grbu je desna stran tudi sprednja, oziroma boljša stran, leva pa zadnja oziroma slabša stran. Razen tega pozna heraldika še številne oznake za različne

razdelitve barvnih polj in geometrične like. Za razlikovanje raznih živali so veljala tudi določena pravila: pes se je na primer od volka razlikoval po tem, da je imel ovratnico pogosto z dodanim obročem za držanje; vrana oziroma sraka ima kot tatinska ptica v kljunu vedno zlat prstan; noj, ki je po pravljici žrl železo, ima v kljunu vedno železno podkev; lev je vedno upodobljen pokončno in z dvojnimi repom; ris ima vedno zelo kratek rep itd.

Krajevni grbi imajo vedno samo ščit z grbovno podobo, nimajo torej za plemiške grbe še značilnih dodatkov, ki v takih primerih tvorijo kompleten grb: poleg ščita še na njem stoječi šlem s krono ali brez, šlemno pokrivalo iz blaga v barvah grba, ki je ščitilo kovinski šlem pred sončnimi žarki ter grbovno dragotino, ali okras na vrhu, ki je bil v starejši heraldiki iz nagačenega blaga ponovljena figura na primer živali iz samega grba, kasneje pa razne grbovne deske in podobno. Šele v 19. stoletju so po vzoru napoleonovske mestne heraldike tudi v Avstriji konec tega stoletja začeli krajevne grbe dodatno označevati z nanje položenimi "zidnimi kronami", ki so imele od 5-3 cin in bile zlate, srebrne ali bronaste. Število cin in barva sta bili odvisni od velikosti kraja: deželna glavna mesta so na primer imela zidno krono v zlatem s petimi cinami, pri ostalih manjših je bila barva srebrna, cin pa manj. Od naših krajevnih grbov je tak grb z zidno krono dobilo Celje 1907, Postojna pa ob povzdigu v mesto leta 1909. Krajevni grbi so nastajali na več načinov. Pri starih mestih in nekaterih trgih so nastali iz podob na krajevnih pečatih, od katerih so najstarejši od sredine 13. stoletja. To se je zgodilo šele od sredine 15. stoletja dalje. Tako najdemo podobo s pečata mesta Maribor iz sredine 13. stoletja preoblikovano v grb, torej v ščitu, šele sredi 15. stoletja. Isto je pri Ljubljani. Od podobe sv. Jurija na konju, ki ubija zmaja so v Piranu in v Ptujju vzeli kot mestni grb le Jurjev ščit: rdeč križ v belem polju. Na prve podelitve krajevnih grbov od strani mestnih gospodov oziroma vladarjev naletimo šele v drugi polovici 15. stoletja: Kočevje 1471, Krško 1477, Lož 1477, ko so bili ti kraji povzdignjeni v mesta. Kar je grbov na trških ali mestnih pečatih iz 14. stoletja, so to grbi ali deli grbov mestnih gospodov, ali pa gre za redke izjeme (Višnja gora, Sevnica). Veliko krajevnih grbov je bilo potem podeljenih v 16. stoletju: Rogatec 1535, Št. Jurij 1539, Brežice 1535, Mozirje 1581. V grbih, podeljenih 1471-1477 Kočevju, Krškemu in Ložu, so poleg simbolov mesta (obzidje, stolpi) tudi farni patroni sv. Jernej, Janez Evangelist in sv. Jurij. Pa tudi pri drugih krajih, zlasti pa tistih, ki se sploh imenujejo po farnih patronih, prevladujejo v krajevnih grbi podobe teh patronov ali njihovi atributi. To bi kazalo na to, da so se mnogi krajevni pečati in

grbih po njih razvili iz župnijskih pečatov, uporabljenih za potrjevanje rojstnih, poročnih, mrljskih in drugih cerkvenih potrdil. Ta pojav je opaziti še v 19. stoletju, ko so natale nove občine, ki so v svoje uradne pečate mnogokrat prevzele farne patrone ali njihove attribute, na primer za sv. Petra prekrizana ključa ali v Mariboru goloba kot simbol farnega patrona Janeza Krstnika ali Jurjevi rdeči križi v belem. Tudi sv. Danijel v levji kletki kot nosilec grba mesta Celja sodi v to skupino. Sv. Marjeta v pečatu in grbu Kamnika je prišla tja zato, ker ji je bila posvečena kapela na kamniškem Malem gradu. Sv. Lenart v Slovenskih Goricah je imel v starem grbu seveda tega svojega farnega patrona, enako kot Sv. Lovrenc na Pohorju ali Radlje sv. Mihaela.

Grbe iz 14. stoletja imata Sevnica in Ormož, iz 15. stoletja Celje, Kamnik, Kočevje, Koper, Krško, Ljubljana, Maribor, Piran in Ptuj, iz 16. stoletja Brežice, Črnomelj, Dravograd, Slovenska Bistrica, Kranj, Laško, Mozirje, Radovljica, Ravne, Slov. Bistrica, Slovenske Konjice in Šentjur. V Valvasorjevi Knjigi grbov iz 1687-1688 prvič srečamo grbe Cerknice, Idrije, Metlike, Novega mesta, Postojne, Ribnice, Škofje Loke, Tržiča in Vrhnike. Iz zadnjih desetletij ali iz najnovejšega časa pa so krajevni grbi Ajdovščine, Gornje Radgone, Grosuplja, Hrastnika, Ilirske Bistrice, Izole, Jesenic, Koprna, Lenarta, Litije, Ljutomera, Logatca, Murske Sobote, Nove Gorice, Pesnice, Pirana, Radelj, Ruš, Sežane, Tolmina, Trbovelj, Trebnjega, Velenja, Zagorja in Žalca. Najnovejši: Mengeš, Moravče, Trzin, Vodice, Domžale, Dol ...

Zaradi vztrajanja pri starih napačnih grbih pa tudi zaradi nestrokovnega oblikovanja novih, je še vedno opaziti mnoge nepravilnosti: nesimetričnost grbovne podobe (Zagorje), nepravilnost pri razdelitvi grbovnih polj (Gornja Radgona), neheraldično oblikovanje grbovne podobe (vrtnica Nove Gorice), grb je miniaturna slika kraja (Pesnica, Lenart), vsebina grba je historično napačna (sonce namesto Meduzine glave pri Koprju, "petelinja noga" rodbine Malipiero pri Piranu, lipa namesto borovca v grbu Sevnice). Precej nepravilnosti je tudi pri barvah: tri nianse zelene v znaku Ajdovščine, nekontrastnost na primer zelene in črne (Hrastnik), zelene in modre (Litija), rumene in bele (Murska Sobota), rdeče in črne (Sežana), zelene in modre (Trebnje), rumene in srebrne (!) (Velenje), modre in sive (Kranj). Izrazito neheraldični so "grbi", preoblikovani iz občinskih znakov: Ajdovščina, Logatec, Gornja Radgona, Pesnica itd. Nekatero občino so vztrajale na neheraldičnih oziroma anahronističnih grbovnih ščitih; tako Kranj, Ptuj, Pesnica, Tolmin. Drugi zopet niso razumeli razlike med pečatno in grbovno podobo: "plavanje" grbovne podobe v grbu Maribora, ki nima

podlage, ali "okrasitev" grbovnega polja okrog "plavajoče" podobe z viticami in cveticami po starem pečatu v grbu Škofje Loke. Vse te napake bi bilo treba ob reviziji teh krajevnih grbov popraviti in jih strokovno, to je zgodovinsko in heraldično, pravilno oblikovati.

SLOVENSKI KRAJEVNI GRBI

AJDOVŠČINA, središče Zgornje Vipavske doline

V času Rimljanov je bil tu "castrum ad fluvium frigidum" t.j. utrdba ob mrzli vodi, ker je rečica Hubelj res zelo hladna. Od utrdbe je še danes ohranjeno obzidje z oboki, od 16-ih stolpov pa sta ohranjena le dva, iz srednjega veka ni ohranjenih omemb. Baje je 1507 cesar Maksimiljan I. dovolil lastniku Elacherju imeti dva letna sejma v tem kraju. Valvasor je Ajdovščino zaradi antičnih ostankov imel celo za mesto, imenovano "Hayduschna", ležeče na tedanji kranjsko-goriški meji.

Stari pečat ali grb ni znan. Novi znak občine Ajdovščina je iz zadnjih let; iz njega je bil tudi zasilno prirejen znak za registrske tablice. Znak ima spodaj tri odtenke zelene barve, edino poševni cinasti nastavek zgoraj spominja na rimske ostanke oziroma "ajde", po katerih ima kraj ime.

BREŽICE, mesto v Posavju

Kraj, imenovan po "brežcih" ob reki Savi, se prvič omenja leta 1241. Trg je bil najkasneje v začetku 14. stoletja, kajti 1345, morda pa že 1322, se omenja že kot mesto. Mesto je imelo že v srednjem veku "govoreči" grb: ob tekoči Savi tri zelene "brežce" v črnem polju, ki je bilo izpolnjeno z rumeno/zlato konico. Tak grb ima tudi pečatnik mesta iz 1530, ki je ohranjen v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu. Leta 1535 so salzburški nadškofje kot mestni gospodje ta stari grb tudi potrdili. Novi grb je natančno prirejen po tem starem grbu.

CELJE, glavno mesto Savinjske doline

Antično mesto Celea je bilo baje porušeno od Atila leta 452, toda zadnji antični celeanski škof se omenja še konec 7. stoletja. Od antične Celeaeo ohranjeni številni napisni preostanki, ki so vzbujali pozornost že v 15. stoletju. Med leti 1122-1137 se omenja Celje kot sedež mejnega grofa Savinjske krajine, leta 1229 pa se prvič omenja župnik. Kot trg je Celje omenjeno in prvič dokumentirano leta 1323, verjetno pa je bilo to že ok. 1300. Po letu 1436, ko so bili grofje Celjski povzdignjeni v po-

knežene grofe, se začne označevati kot mesto in leta 1451 mu grof Friderik II. tudi formalno podeli pravo štajerskih mest, t.j. ptujsko mestno pravo in statut. Najstarejši mestni pečat je bil iz let 1450-1459 in je imel letnico v rimskih številkah, drugi iz 1465 pa je imel letnico z arabskimi številkami. Oba sta imela kot pečatno podobo farnega patrona sv. Danijela v kletki med levi, držeč grb Celjskih grofov: v modrem polju tri zlate zvezde, razporejene dve zgoraj, ena pa spodaj. Leta 1907 je bil mestu potrjen grb; samo tri zvezde v modrem.

CERKNICA na Notranjskem

Kraj se prvič omenja v ohranjenih virih leta 1040 že kot sedež prafare. Kdaj je postal trg ni znano. Valvasor ga 1689 omenja kot "Circkniz - Cirkenza" med trgi na Notranjskem. Valvasorjeva Knjiga grbov ima tudi najstarejši znani grb kraja: v belem grbovnem polju na modri vodi nad ozkim zelenim pasom zemljišča ležeča v celoti rdeča cerkev kot "govoreči" grb za Cerknico. Leta 1982 je bil sprejet novi grb, ki simbolizira vodo z jezerom in ponikalnicami, travnike in gozdove ter Snežnik v ozadju. V letu 1992 je bilo sklenjeno, da se povrne k staremu "govorečemu" grbu s cerkvico na jezeru.

ČRNOMELJ v Beli krajini

Kot kraj se prvič omenja leta 1228, v oporoki Ortenburžanov iz 1277 pa je Črnomelj omenjen že kot trg. Mesto je postal šele v 16. stoletju, kajti viri iz 15. stoletja ga še vedno omenjajo le kot trg. Za trditev, da je 1457 dobil iste pravice kot Metlika, ni dokazov. Ohranjen je mestni pečatnik iz 1587 z grbom: v črnem polju rdeč okrogel stolp z vratno odprtino, tremi širokimi okni v nadstropju in štirimi nadzidki na vrhu. Barve so ohranjene v Valvasorjevi Knjigi grbov.

DRAVOGRAD

Nekdanji "Grad ob Dravi" se v zgodovinskih virih prvič omenja let 1161, kot trg med 1180-1192. Že v začetku 14. stoletja se omenja v kraju korarski kapitelj, ki je imel v svojem pečatu velikonočno jagnje z zastavico. Tudi trški pečat iz 1575 kaže v renesančno-baročnem ščitu tako jagnje z zastavico, kar kaže na to, da je trg prevzel kapiteljski grb. V grbovniku C Koroškega deželnega arhiva v Celovcu je kot grb Dravograda belo jagnje v zelenem polju z rdečo zastavico z belim križem. Leta 1992 obnovljeni krajevni grb kaže sedaj belo jagnje v modrem grbovnem polju, stoječe na zelenem hribčku z omenjeno zastavico.

GORNJA RADGONA

Kraj se prvič omenja že leta 1129, trg pa je postal šele leta 1907. Iz starejše dobe ni znan krajevni pečat ali grb. Sedanji grb je bil sprejet uradno leta 1986 in kaže (neheraldično) razdeljen ščit s tremi polji: zgornje levo polje je rumeno z vzhajajočim soncem in predstavlja srečno deželo slovenskih goric, zgornje desno polje je belo z rdečo zvezdo in gozdom, ki pomeni svobodno in ekološko značilnost pokrajine, spodnje polje je modro s 5 valovnicami in predstavlja reko Muro. Leta 1992 je bilo srednje polje spremenjeno in kaže rumen vinski grozd. Grb je značilen primer preobloženega grba s preveč znaki, kar mu jemlje jasno spoznavnost.

GROSUPLJE

Krajevno ime izhaja po Franu Ramovšu iz nekega neslovenskega osebnega imena. V virih se kot "Grosplupp" prvič omenja 1136, v kasnejših turjaških urbarjih iz 15. stoletja kot "Gross Upell". V kraju so našli rimske ostanke, kajti na bližnjem griču s cerkvijo sv. Mihaela je bilo prazgodovinsko in rimsko naselje. Sedanji grb je bil pridobljen po natečaju 1992 in prikazuje motiv s konjsko glavo, vzeta s prazgodovinske sponke, izkopane na Magdalenski gori pri Grosuplju, ki je eno od najvažnejših halštatskih najdišč v Sloveniji. Grb prikazuje v belem polju črno konjsko glavo, stilizirano po omenjeni prazgodovinski sponki, za večjo barvitost pa sta spodaj dodana zeleni in rdeči pas.

HRASTNIK

Kraj je prvič omenjen v letih 1265/67 v štajerskem deželnem urbarju kot "Graeznich" s tremi kmetijami in županom. V fevdni knjigi grofov Celjskih je 1450 omenjen kot "Krastrnigk". Kraj se je začel razvijati po 1807, ko so tu začeli kopati premog, in po 1860, ko je začela obratovati kemična tovarna. Krajevni grb iz leta 1987 je imel zgoraj napis Hrastnik in rdečo petokrako zvezdo, sedanji pa kaže v rumenem grbovnem polju na zeleni podlagi zeleno retorto (za kemično tovarno), v njej silhueto dveh tovarn, nad njo črn pravokotnik z rumenima rudarskima kladivoma. Tudi ta grb je za jasen znak preobložen z vsebino, barvi zelena in črna pa veljata kot težko ločljivi.

IDRIJA

Grad v tem kraju se omenja že 1347, novi sedanji grad pa je bil zgrajen 1527, potem ko so leta 1490 tu odkrili živo srebro. Leta 1493 se omenjajo

jame, v katerih so kopali živosrebrno rudo. Sama vas Idrija se omenja že okoli leta 1281. V Valvasorjevem času 1689. leta je bila Idrija že trg. Kdaj je postala mesto, ni znano, ve se le, da je 1928 hotela imeti status mesta, ker da se kot taka omenja že v cesarskih listinah. V Valvasorjevi Knjigi grbov predstavlja grb Idrije v modrem polju v rdečo suktnjo pod koleno oblečen bog Merkur. Ta drži v desnici palico s krili, ki jih ima tudi na pokrivalu ter na nogah in ki so bili njegovi simboli kot boga trgovine. Ker so imeli alkimisti med simboličnimi imeni za materijo za živo srebro rimskega boga Merkurja, je njegova podoba na grbu živosrebrne Idrije razumljiva. Pred leti obnovljeni grb kaže boga Merkurja v kratki zeleni obleki z rdečim plaščem čez desno ramo, kratkimi rokavi s krilato palico s kačami v desnici ter krili na šlemu in nogah.

ILIRSKA BISTRICA

Vas "Wistris" se v ohranjenih virih prvič pojavi leta 1300. Ker je bilo na nekdanjem Kranjskem več Bistic, je pošta tej Bistrici ok. 1830 dala pridevek Ilirska, kraj pa je zato prevzel kot grb grb Kraljevstva Ilirija, ki ga je po koncu Ilirskih provinc 1816 tod formirala stara Avstrija in ki je predstavljal v modrem polju staro ilirsko galero. Ta je bila v velikem avstrijskem državnem grbu vse do 1866 in že na njemu je zastava vihrala proti smeri vožnje ozir. plovbe. Ko je Bistrica leta 1911 postala trg, ji zaradi vztrajanja pri svojem grbu, ki pa je bil iz državnega grba, ni bil podeljen trški grb. Ko je 1932 postala mesto, je obdržala stari grb. Sedanji grb je bil obnovljen leta 1975. Od grba Kraljevstva Ilirije se razlikuje po tem, da galera spredaj nima okrasnega šopa, vesla pa zajemajo nazaj namesto naprej in tudi krma je zadaj in zadaj je tudi zlata zastavica. Uradni opis iz 1975 se glasi: "zlatorumena ladja Liburna na modrem ščitu. Ladja ima šest vesel in prislonjeno krmilo ter zastavo na krmnem drogu, obrnjeno proč od smeri plovbe".

IZOLA/ISOLA

Ob Simonovem zalivu je bil nekoč rimski Halietum. Ker je bil kraj na otoku, je dobil zato latinsko ime za otok t.j. Isola. V srednjeveških virih se prvič omenja leta 932. Po tradiciji naj bi mestni grb srebrna golobica z oljčno vejico v kljunu nastal potem, ko so v 14. stoletju ponehali po posredovanju Benetk srditi spori s Piranom in je bil sklenjen mir, čigar simbol je omenjeni golob. Po biblični zgodbi o Noetu in potopu ter golobu z oljčno vejico v kljunu, znamenjem, da kopno ni bilo več daleč, je izolski golob večkrat naslikan

leteč nad kopnim, kar pa je lahko bil tudi "govoreči" grb za zemljo/otok za Izolo. Ta govoreči otok pa je bil v novem statutu Izole napačno razumljen kot "vzhajajoče sonce", zato je v sedanji varianti grba odpadel. Vsekakor bi kazalo ta otok pod golobom kot govoreč za otok/Izolo nekoč obnoviti.

JESENICE

Kraj se v ohranjenih zgodovinskih virih prvič zatrdno omenja šele leta 1381, je pa sigurno starejši. Kot vaško naselje v starejši dobi ni imel grba. Fužinarstvo se je začelo razvijati že od 14. stoletja, višek je doseglo v 16. stoletju, od konca 17. stoletja pa je začelo propadati. Nov razvoj se je začel po 1890. letu, ko je Kranjska industrijska družba zgradila novo železarno. Valvasor imenuje 1689 Jesenice že kot trg, mesto pa je postala leta 1929. Svoj simbol je dobila po II. svetovni vojni v obliki kvadratnega znaka s podobo železarne, Mežaklje in datumom 1. 8. 1941. Novi grb je nastal 1992 po natečaju in predstavlja v modrem polju srebrni stari znak za železo: prekrizano železarsko topilniško zajemalko in železarske dolge klešče, toda postavljena pokončno tako, da kaže obenem črko J za Jesenice. Dober primer jasnega modernega grba kot razpoznavnega znaka.

KAMNIK

Kot kraj, imenovan po strmi starograbski "kamniti" steni, se prvič omenja med leti 1143 in 1147, mesto pa je Kamnik bil že pred letom 1229, ko se omenjajo njegovi meščani. Najstarejši mestni pečat s podobo sv. Marjete na Malem gradu, kjer ji je bila prvotno posvečena stara kapela, z - zaradi simetrije pečatne podobe - dodanima dvema zmajema, katerih premagovalka je po legendi bila, je nastal med leti 1277 in 1309. Podoba na pečatu je imela zaradi izpolnitve praznega prostora ne eni strani zvezdo, na drugi pa luno. Tudi na drugem mestnem pečatu iz 15. stoletja je bila enaka, vendar jasneje izdelana podoba. Kot grb pa je stara

pečatna podoba bila prvič oblikovana na kamniti reliefni plošči, verjetno iz konca 15. ali začetka 16. stoletja, ki je bila nekoč na mestnih vratih.

KOČEVJE

Že leta 1339 se omenja kapela sv. Jerneja, kasnejša farna cerkev. Kot ortenburški trg se Kočevje omenja prvič 1377. Za boljšo obrambo pred turškimi napadi je bil trg 19. aprila 1471 povzdignjen v mesto in podeljen mu je bil tudi mestni grb: "v modrem ščitu na dnu ograja v naravni barvi, v grbovnem polju pa utrjen grad, pred katerim stoji farni patron sv. Jernej, ki drži v eni roki knjigo, v drugi pa nož (ker je bil po legendi z njim na živo odrt). Barve grba so ohranjene v Valvasorjevi Knjigi grbov: v belem grbovnem polju rdeč trodelni grad z vrati, okni in cinami, pred njim pa stoji sv. Jernej v modri obleki in rdečem plašču, držeč v desnici velik nož, okrog glave pa ima svetniško gloriolo. Obnovljeni grb po mestnem pečatu iz 1471 ima spodaj ograjo iz rjavega pletenega protja, bel grad, svetnika v rdečem s knjigo in nožem, ozadje pa je modro.

KOPER

Na območju Kopra, ki se je v 6. stoletju imenoval Justinopolis, naj bi po Pliniju nekoč bilo mesto Aegida, zato naj bi bil njen znak "aegis", ščit iz kozje kože z glavo Meduze, najstrašnejše od treh Gorgon z lasmi, iz katerih se vijejo kače. Ob pogledu nanjo je človek okamenel, zato je razumljivo, da je bila na ščitu Zevsa in Minerve, pa tudi Ateba jo je imela na oklepu. Zato je tudi Koper imel kot simbol najprej glavo Meduze, ki jo vidimo na vratih Muda in starem mestnem vodnjaku. Njena podoba na mestnih vratih že kaže prehod od Meduzine glave v sonce z obrazom in sončnimi žarki, ki velja danes za grb Kopra. Še sredi 19. stoletja je kot mestni grb veljala bela Meduzina glava v zelenem polju. Sedanja oblika zlatega sonca v modrem je posneta po monu, znaku japonske prefektуре Sattama, ki ima takšno rdeče sonce v belem.

KRANJ

Kot "grad v Krajini" (Kreine, Creinpure), t.j. obmejni pokrajini nekdanje Karantanije, se kraj prvič omenja že sredi 11. stoletja. Kranj je bil mesto že na začetku 13. stoletja, prvič izrecno leta 1256. Iz 13. stoletja je ohranjen tudi najstarejši mestni pečat, ki prikazuje andeškega (rdečega) orla v (srebrnem/belem) polju po tedanjih mestnih gospodih. Ta stara podoba s pečata je kot grb v ščitu oblikovana šele na renesančnem mestnem pečatu

iz prve polovice 16. stoletja. Barve grba podaja Valvasor v Knjigi grbov: v modrem polju rdeč orel; v modrem polju pač zato, da bi se razlikoval od drugih rdečih orlov v grbih, barvi mestne zastave, posneti po grbu pa sta zato modra in rdeča. Sedanji grb je na ščitu v obliki svinjske kože, ki je bil v modi v 16. stoletju, čeprav bi ravno Kranj kot lastnik enega od najstarejših mestnih grbov imel bolje grb v ščitu 13. stoletja.

KRŠKO

Že leta 895 se omenja predel "Gurcheult", to je Krško polje ob reki Krki, grad v Krškem pa leta 1189. Kraj se leta 1343 omenja kot trg, leta 1477 pa je bil zaradi lažje obrambe pred Turki povzdignjen v mesto in podeljen mu je bil tudi mestni grb za uporabo na mestnem pečatu: v ščitu modre barve na dnu zelen hrib, na katerem stoji na heraldični desni strani farni patron sv. Janez Evangelist v rdeči obleki, ki drži zlat kelih s tremi kačami, na levi strani pa je podoba mesta s stolpi, belim obzidjem in rdečimi strehami. Pečat iz 1477 se ne sklada s tem opisom v podelitveni listini, saj ima v grbu samo en visok stolp ob poslopju z visokimi gotskimi okni ter velikim križem na strehi, kar je pozneje povzročalo zamenjavo s cerkvijo. Zato je bil mestni grb leta 1977 ob 500. letnici mesta obnovljen po - v heraldiki merodajnem - opisu grba v podelitveni listini iz 1477 v sodobni grafični obliki.

LAŠKO

Kraj, ki ima ime po nekdanjih predslovenskih romanskih prebivalcih (V)lahih, v nemščini pa po soteski oziroma debri (deber-dieber-tiefer-Tüffer!), se v ohranjenih virih prvič omenja sredi 12. stoletja, trg pa je bil že med leti 1212-1227, dočim je bil v mesto povzdignjen šele leta 1927. Trg Laško je dobil svoj grb podeljen s privilegijsko listino 16. julija 1598: v modrem polju tri srebrne/bele lilije, razporejene 2:1. Ta grb najdemo že na trškem pečatniku iz ok. 1600, kasneje pa je bilo dodano še damasciranje sicer preveč praznega grbovnega polja. Pomen grba je neznan, morda gre za lilije kot simbola Marije ali pa so lilije kot simbol francoskih kraljev, od koder je bil doma farni patron sv. Martin.

LENART v Slovenskih Goricah

Cerkev sv. Lenarta, ki je dala kraju ime, se prvič omenja že leta 1196 in je bila last štajerskega Admonta. Okrog nje se je razvila vas, ki se prvič omenja 1215. Po nekaterih trditvah je bila že pred 1332 trg, vendar se še 1420 imenuje le vas. Kraj leži na slemenu griča, cerkev pa nad njim. Trdi se,

da je kralj Friderik IV. leta 1447 potrdil trške pravice, trški sodnik pa se izrecno omenja šele 1528, ko je kraj spadal pod zemljiško gospodarstvo Hrastovec. V prvi polovici 19. stoletja je trški grb predstavljal farni patron sv. Lenart v črni meniški kuti, držeč v levici par okovov za roker (bil je patron jetnikov) in knjigo, v desnici pa opatjo palico, ob straneh pa stojijo konj, krava in pes, ker je veljal tudi za zaščitnika domačih živali. Trg je verjetno prevzel farni pečat. Sedanji krajevni grb kaže farno cerkev na prevalu med dvema zelenima gričema na belem grbovnem polju in je po vsebini in izdelavi neheraldičen.

LITIJA ob Savi

Ime Litija se v ohranjenih virih prvič pojavi leta 1256 kot oznaka za širši okoliš. Sedež fare je bil že 1380 v sosednjem Šmartnem. Že 1386 se poleg Št. Vida pri Stični omenja kot ortenburški trg, enako tudi leta 1431. V letih 1443 in 1514 je bil Litiji podeljen tedenski sejem. Iz starejšega obdobja ni znan ne trški pečat, ne grb. Po II. svetovni vojni je imela Litija kot občinski znak v belem počez tri rdeče črte za most čez tri modre črte z okljuko za reko Savo, na vsaki strani mostu pa rdečo petokrako zvezdo. Novi občinski grb iz 1992 ima v modrem polju zeleno situlo iz Vač, čez katero je položena okljuka Save z brodnikom v čolnu. Žal je kombinacija modre in zelene barve v grbu težko ločljiva.

LJUBLJANA

V zgodovinskih virih prvič omenjena leta 1144 z nemškim "Laibach", leta 1146 pa s slovenskim imenom "Luwigana", je postala mesto okoli leta 1220, kot obzidano mesto pa je veljala že ok. 1230. Iz leta 1280 je znano najstarejše pečenje z mestnim pečatom, ki je imel kot pečatno podobo realistično upodobitev Ljubljanskega gradu iz dobe Španhajmov. V drugem mestnem pečatu iz srede 15. stoletja, izdelanem v gotskem stilu, se nad njim pojavi kot polnilo krokodilu podobna žival, kot ročaj pečata pa je služil upognjeni krilati zmaj. Zmaj se nad grbom, torej izven njega, pojavi tudi

v 16. stoletju in zadnjič še 1667, potem pa ga Valvasor na veliki veduti Ljubljane v Slavi vojvodine Kranjske iz 1689 postavi v sam mestni grb kot "znamenje čuječnosti". Šele od takrat je zmaj - pri Valvasorju še kopija celovškega zmaja - sestavni del grba Ljubljane. Podoba Gradu se od 16. stoletja vedno bolj združuje v enonadstropen stolp, na katerem čepi krilatí zmaj. Zgraditev Zmajskega mostu 1901 s krilatimi zmaji povzroči identifikacijo tega zmaja z ljubljanskim zmajem sploh. Od Plečnika dalje postaja zmaj v grbu vedno večji, Grad pa vedno manjši, tako da včasih sploh izgine. Obnovitev mestnega grba 1992 je skušala obnoviti podobo Gradu po pečatu iz 15. stoletja, ki obsega 2/3, zmaj pa 1/3 višine grba: v rdečem polju bel Grad na zelenem trohribu in z zelenim zmajem na vrhu.

LJUTOMER

Širše območje se kot otok "Lutenwerde" omenja že 1211, sam kraj pa je kot "Lutenberch" trg že v prvi polovici 13. stoletja. Leta 1342 dobi pravice Radgone, vendar se v 14. in 15. stoletju omenja vedno le kot trg. Mesto je Ljutomer postal šele 1927. Trški pečat se sicer omenja že 1410, a ni ohranjen. Najstarejši je ohranjen šele iz 1648 in ima kot grb vzpenjajočega enoroga nad zmajem, v levem gornjem kotu pa so trije krogi, razporejeni 2:1. Enorog je morda iz grba Malečkih oziroma Branečkih, ki so bili lastniki trga v 15. in 16. stoletju. Moderna rekonstrukcija grba kaže v srebrnem polju rjavega enoroga nad zelenim zmajem in tremi rdečimi krogi v zgornjem kotu. Pomen tega grba se danes tolmači tako, da pomeni srebrno/belo polje pomen Ljutomera kot trdnjave v srednjem veku, enorog simbolizira današnji konjski šport v okolici, trije rdeči krogi pa simbolizirajo vinske jagode.

LOGATEC

Nekoč v antiki rimski Longaticum se v srednjem veku pojavlja kot "Logach" za širše območje leta 1265, kraj sam pa je ves srednji vek vaško naselje. Valvasor ga 1689 sicer imenuje trg, a zanj ne pozna trškega grba. Sedanji zasilni grb je nastal iz znaka občine Logatec, ki ponazarja vlogo kraja kot "furmanske" postaje na poti proti morju: v zlitem/rumenem polju med dvema rdečima kolesoma pokončen kvadrat, pod njim rdeči črti z vogaloma za polnilo grba.

MARIBOR

Kot "Grad v Marki", nemško Marchburch, se prvič omenja leta 1160, grad sam se omenja 1164,

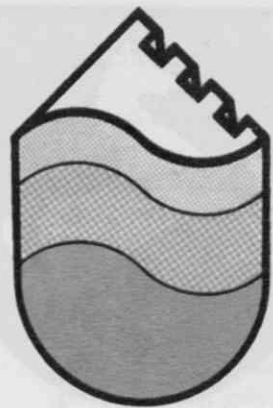
dvajset let kasneje tudi farni župnik. Srednjeveški trg/forum je Maribor že 1209, leta 1254 pa se omenja farna cerkev posvečena Janezu Krstniku, sam Maribor pa je že mesto/civitas. Iz tega časa je tudi najstarejši mestni pečat, ki je prvič ohranjen na listini iz 1271. Razen tega pečata so znani še mestni pečati iz začetka 14. stoletja, mali pečatek iz 1452, ki ima prvič podobo s pečata v obliki grba, manjši "zemljiški" pečat iz 1486 in lepi pečat iz 1520, ki ima lepo oblikovano podobo mestnega grba. Vsi mestni pečati imajo skoro enako podobo: mestna vrata z obzidjem in vratnimi stolpi, nad njimi pa navzdol se spuščajoč golob kot simbol farnega patrona Janeza Krstnika. Na omenjenih pečatih je lepo viden gradbeni razvoj mestnih vrat. Barve mestnega grba so prvič znane iz Bartscheve knjige grbov iz 1567: v rdečem polju na zelenem trohribu kot osnovi stojijo bela mestna vrata s stolpoma, ki imata rdeče strehe, nad vrati pa je srebrn navzdol spuščajoč se golob, ki pa je tu naslikan z dvignjenima kriloma! Sedanji mestni grb je prirejen po pečatu iz začetka 14. stoletja, kar se pozna po "plavanju" pečatne podobe, ki nima, kot mora biti v grbih, zelenega trohriba kot podlage ali pa bi morala vrata in obzidje počivati na dnu štita, kot je to lepo pokazano na mestnem grbu - na pečatu iz 1520. Razen tega so napačno narisana sama mestna vrata, od katerih je ostal le nadstrešek, manjka pa portal.

METLIKA v Beli Krajini

Ime kraja prihaja od staroslovanske "medidlica", ki je pomenila potok ob meji, ker je pač leta 1228 prvič ohranjeno ime pomenilo pokrajino ob slovensko/kranjsko-hrvatski meji. Sam kraj se prvič omenja leta 1300 kot "Novi trg v Metliki" v lasti grofov Goriško-Tirolskih. Kot trg se izrecno omenja že v drugi polovici 13. stoletja. Leta 1323 dobi pravice mesta Kostanjevica, 1367 se omenja mestno obzidje. Mestni pečat, ki je, sodeč po izdelavi in tipu črk v napisu, še iz 14. stoletja in čigar pečatnik iz bron se je ohranil do danes, kaže nizko obzidje z gotskimi vrati, grajeno iz kamnitih kvadrov s štirimi nadzidki/cinami. Za njim stoji visok stolp s tremi nadzidki na vrhu. Na vsaki strani stolpa stoji po en ptič kot polnilo. Cela pečatna podoba "plava" po običaju 14. stoletja brez vsake podlage, takorekoč v zraku. Iz te pečatne podobe je kasneje nastal mestni grb, katerega podoba je kar v dveh variantah ohranjena v Valvasorjevi Knjigi grbov: v srebrnem/belem polju rdeče obzidje in stolp z črnima ptičema na obzidju, vse pa stoji na zeleni ravni podlagi. Kasneje so ptiča imeli za krokarja, ki naj bi bila znamenje čuječnosti pred Turki, toda teh v 14. stoletju še ni bilo na Kranjskem.

AJDOVŠČINA

BREŽICE

CELJE

KOPER

KRANJ

KRŠKO

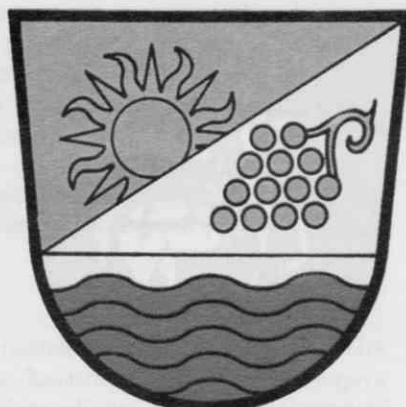
CERKNICA

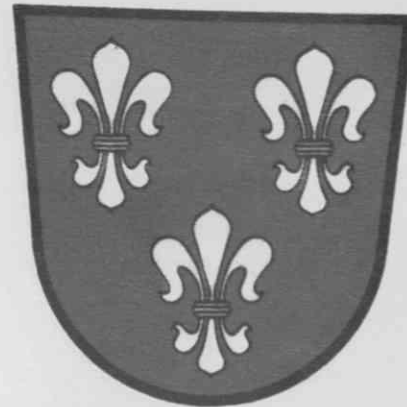
ČERNOBELJ

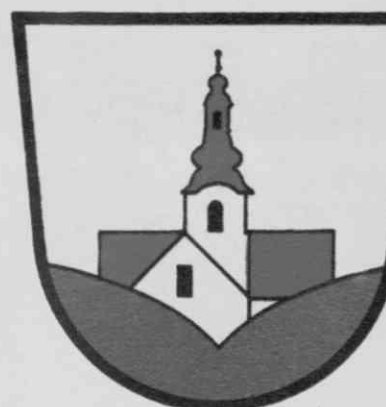
GORNJA RADGONA

LAŠKO

LENART

LJUBLJANA

HRASTNIK

IDRIJA

IL. BISTRICA

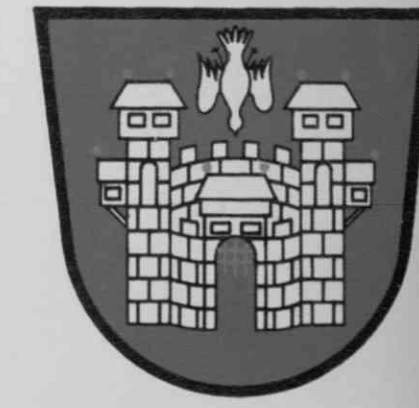
LJUTOMER

LOGATEC

MARIBOR

IZOLA

KAMNIK

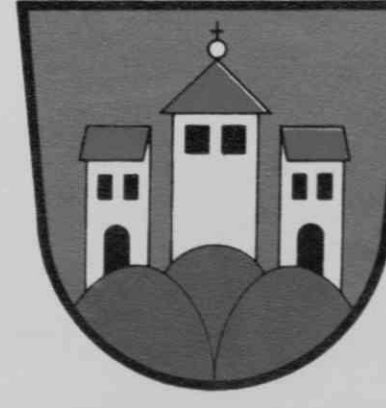
KOČEVJE

METLIKA

MOZIRJE

MURSKA SOBOTA

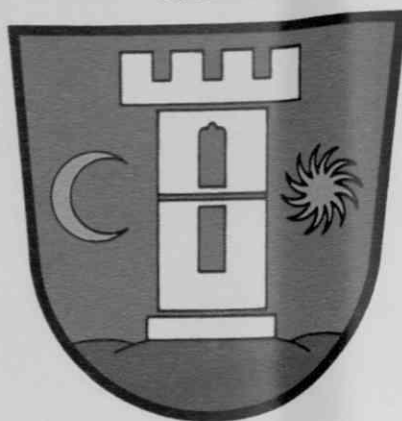
NOVA GORICA

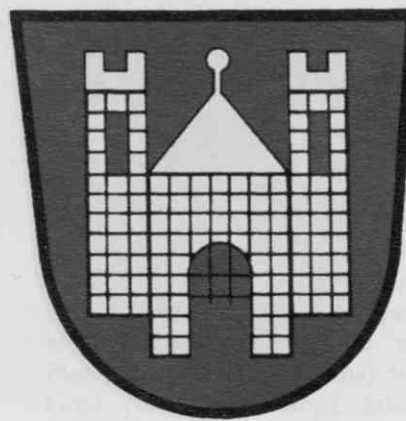
NOVO MESTO

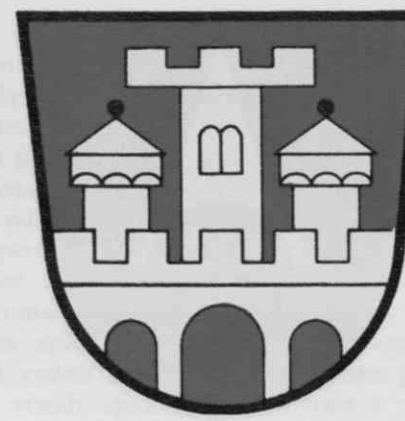
ORMOŽ

SLOVENJ GRADEC

SLOV. BISTRICA

SLOV. KONJICE

PESNICA

PIRAN

POSTOJNA

ŠENTJUR PRI CELJU

ŠKOFJA LOKA

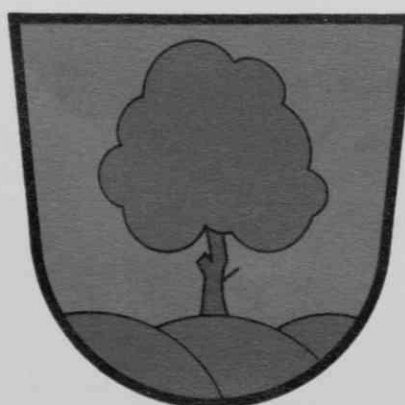
TOLMIN

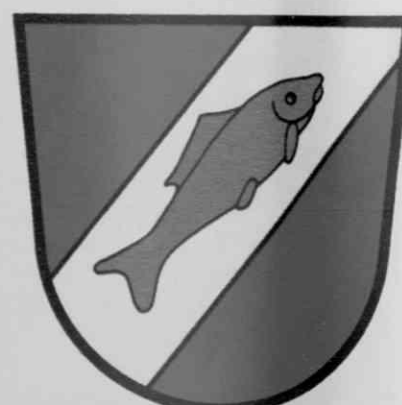
RADLJE OB DRAVI

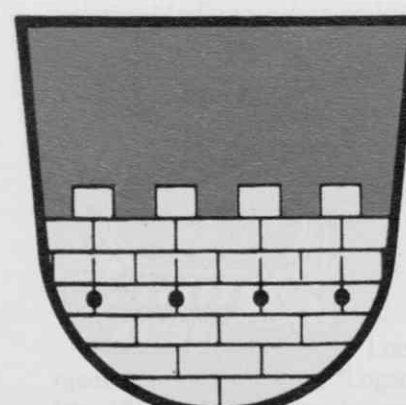
RAVNE NA KOR.

RIBNICA

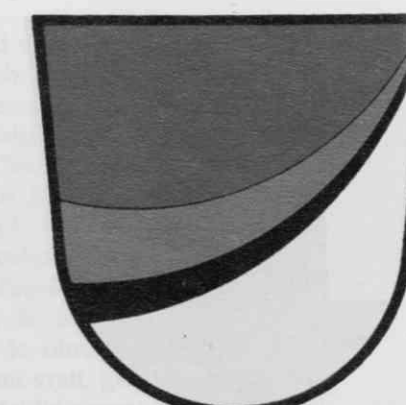
TRŽIČ

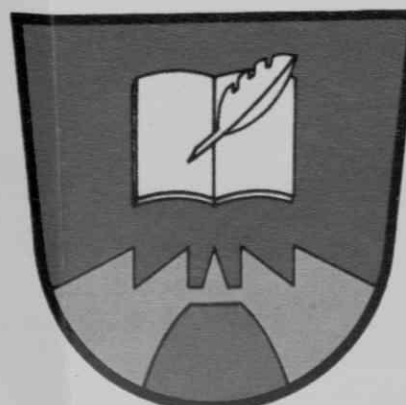
VRHNIKA

ZAGORJE OB SAVI

RUŠE

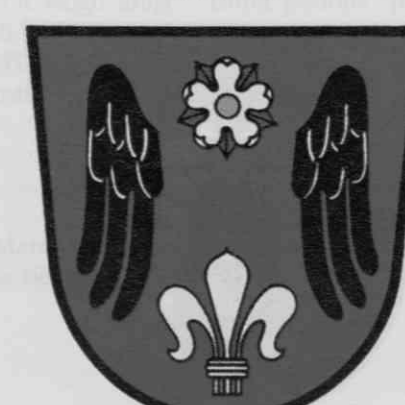
SEVNICA

SEŽANA

ŽALEC

MOZIRJE

Kraj se prvič omenja že leta 1146 kot "Mosiri", oznako za močvirnato ozemlje. Kasnejše nemško ime kraja Provssperch, Prausperch, Presperch, Prasperg naj bi pomenilo s koli obdano in zavarovano naselje. Kraj je postal trg že konec 13. ali v začetku 14. stoletja, vsekakor pa pred letom 1318, ko se kot tak izrecno omenja. Skozi stoletja je bil trg v okviru zemljiškega gospostva Žovnek. Leta 1581 je dobil potrjene trške privilegije in takrat mu je bil podeljen tudi grb: na modrem polju rdeče pokrita cerkev z zlatim jabolkom na stolpu. Ker je morala biti cerkev na podlagi iz treh zelenih hribočkov je kasneje iz nje nastala tridelna stavba, od katere je bil srednji del višji. Tak je tudi sedanji grb, ki je posnet po trškem pečatu iz 1583.

MURSKA SOBOTA

Kraj se kot "Murazombatha" prvič omenja šele leta 1348, namesto nekdanje Belmure, ki se omenja že 1297. Kraj je bil mesto/civitas že pred letom 1366. O starem mestnem pečatu ali v grbu iz srednjega veka ni ničesar znanega. Šele iz 1838 je znan mestni pečat, ki je imel kot pečatno podobo (ne grb!) snop pšeničnih klasov, ki je imel na levi senene vile, na desni cepec, spodaj pa plug z ročicama in kolesoma. Sedanji grb ima v polju, ki se iz bele proti vrhu preliva v svetlomodro, navzdol pa v zeleno, en sam zlat pšenični klas, preko katerega leti bela štorčja v črnem obrisu. S heraldične plati je tak grb nepravilen, ker zlato ne more biti preko belega zaradi nerazločnosti oziroma pomanjkanja kontrastov. Zato se pripravljaja nov grb, ki naj bi prikazoval porta soboškega gradu.

NOVA GORICA

Nova Gorica je edino novejše mesto na Slovenskem, ki je bilo zgrajeno načrtno. Njena zgraditev kot nadomestilo Gorice, ki je ostala v Italiji, je bila sklenjena pomladi leta 1947. Kot načrtovalci in graditelji mesta veljajo arhitekti Ravnihar, Gvardijančič in Strmečki, ki so za to bodoče "mesto rož in zelenja" oblikovali tudi mestni grb: rdečo vrtnico od strani v srebrnem/belem polju. Taka upodobitev vrtnice v grbu pa je heraldično nepravilna, kajti vrtnica je v grbu upodobljena vedno gledana od zgoraj z razprostrtimi listi in vidnimi prašniki.

NOVO MESTO

Novo mesto je edino mesto na Slovenskem, ki je bilo ustanovljeno leta 1365 od takratnega

deželnega kneza avstrijskega vojvode Rudolfa IV. in je zato dobilo ime Rudolfovo/ Rudolfswerde. Zgrajeno je bilo na mestu nekdanjega gradišča Gradec in naselja Marchstatt. Ustanovna listina iz 1365 ni ohranjena, je pa verjetno, da ni vsebovala podelitve mestnega pečata in grba, ker je to prišlo v navado šele v začetku 15. stoletja. Mesto pa je vsekakor imelo svoj mestni pečat, seveda s podobo ustanovitelja vojvode Rudolfa IV. kot neke vrste "govorečega" za ime kraja Rudolfovo, ki pa se je že od konca 14. stoletja vedno pogosteje označevalo kot "Novo mesto". Najstarejši mestni pečat je omenjen leta 1400, iz naslednjega 15. stoletja pa sta ohranjena kar dva, še več pa iz naslednjih stoletij. Na njih je podoba mestnega ustanovitelja bila prilagojevana vsakokratni modi upodabljanja vladarja. Sedanji grb je oblikovan po najstarejšem ohranjenem mestnem pečatu, pri čemer je obraz vojvode Rudolfa prilagojen edinemu znanemu portretu tega vojvode, oblečen pa je v rdeče oblačilo in drži v desnici državno jabolko, v levici pa vojvodsko zastavo. Sedi na enostavni gotski klopi v srebrnem/belem grbovnem polju.

ORMOŽ

Ime kraja je nastalo iz prvotnega imena "Holermus" (bezgova kašasta jed), oziroma njegove ogrske oblike "Ormosd" in se kot "Holermuos" prvič omenja leta 1273. Dvajset let kasneje je dobil Friderik Ptujski grad in trg. Leta 1331 je trg dobil od Ptujskih pravice Ptuja in se od takrat začenja imenovati po Frideriku Ptujskemu kot "Fridaw". Mestni pečat iz 14. stoletja kaže mestni stolp, ki ga je 1279 zgradil omenjeni Friderik, za popolnitev sicer praznega pečatnega polja pa ima ta srebrni/beli stolp v modrem polju ob straneh še zlato luno in sonce z žarki. Sedanji grb je torej posnet po tem mestnem pečatu.

PESNICA

Vas imenovana "Pezniza" se v ohranjenih in znanih virih omenja prvič že leta 1123, vinogradi tam okoli pa so omenjeni že leta 1289. Kraj je bil skozi stoletja vaško naselje, imenovano po stari cerkvi v Jurskem vrhu kot Sv. Jurij ob Pesnici. V zadnjih desetletjih je spadalo naselje pod mari-borsko občino, od leta 1990 pa je samostojna občina. Občinski znak je izbrala občinska skupščina in prikazuje v kvazibaročnem grbovnem zmazku skoraj vse kar občina premore: reko Pesnico, njive in travnike, grozdje in kolo, kot simbol prometa, hribe in povrhu še jato ptic na nebu! Ta "grb" je heraldično popolnoma nepravilen, predvsem je preobložen, barvno pa neuskkljen, saj je vse zlato oziroma rumeno!

PIRAN

Srednjeveški "castrum Pirani" je bil že konec 12. stoletja organiziran kot mestna komuna z avtonomno upravo. Omemba pečata piranske komune na listini iz leta 1228 je najstarejša omemba mestnega pečata na Slovenskem. Čeprav ta pečat ni ohranjen, pa moremo po kasnejših pečatih Pirana iz 16. stoletja soditi, da je že ta prvi imel podobo farnega patrona sv. Jurija, ki ubija zmaja. Za grb pa so zaradi enostavnosti vzeli le Jurjev križ: v srebrnem/belem polju rdeč križ. Kot mestni grb ga najdemo vklesanega v kamen z občinskimi votlimi merami iz 1477 v veži občinske palače, obenem z grbom takratnega podestata Leonarda Malipiero iz Benetk v obliki "kurje noge" pa tudi na stebru za zastave iz 15. stoletja na Tartinijevem trgu. Zaradi nepoznavanja heraldike, predvsem pa iz ideoloških pomislekov pa so po 1954 za grb proglasili "kurjo nogo" Malipierov. Sedanji grb je skrajno neheraldičen zaradi preobloženosti in omenjene "kurje noge", pa tudi zaradi znaka Splošne plovbe Piran, ki ne sodi v mestni grb Pirana. Po dolgoletnem prepričevanju pa je Piran leta 1994 le sprejel nazaj svoj stari grb t.j. Jurjev rdeči križ, toda zaradi boljše prepoznave obrobjenega z belo in postavljenega v modro polje.

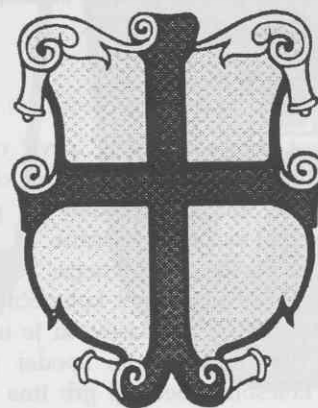
POSTOJNA

Kraj ima ime po "postojni", starem slovenskem imenu za orla, zaradi česa je dobil nemško ime Adlerberg oziroma Arnsberg - prvič leta 1226 - v katerem se stari grad oglejskih patriarhov omenja že 1251. Slovenska "Posthoyna" se omenja prvič 1369, že 1432 pa ima status trga. Prvotni trški grb nam je ohranjen v Valvasorjevi Veliki knjigi grbov: v srebrnem/belem polju rdeč orel kot "govoreči" grb, medtem ko je v Slavi iz 1689 grbovno polje vidno razdeljeno pokončno v rdečo in modro polovico, kot je to vidno iz kasnejših upodobitev, ko je orel postal srebrn/bel. Leta 1909 je Postojna bila povzdignjena v mesto in je dobila tudi "zboljšan" grb: "Ščit, ki ga cepi modro in rdeče, z vpognjeno srebrno ostjo, dvigajočo se do osrčja, v kateri je naslikana proteus imenovana človeška ribica v svoji naravni podobi in barvi. V ščitu plava srebrn orel z zlatim kljunom in zlatimi kremplji ter z rdečim jezikom." Grb je v diplomu naslikal F. Junginger, slikar grbov v Ministrstvu za notranje zadeve na Dunaju. Sedanji grb je natančna kopija tega grba.

PTUJ

Antični Poetovio, čigar ime je v srednjeveških virih prvič omenjeno 853, velja sicer kot "naj-

starejše mesto na Slovenskem", vendar pa se je dejanski razvoj v srednjeveško mesto začel šele od sredine 12. stoletja, obzidje pa dobi sredi 13. stoletja, mestna avtonomija pa nastane šele sredi 13. stoletja. Iz tega časa je tudi najstarejši mestni pečat s podobo farnega patrona sv. Jurija na konju, ki ubija na tleh ležečega zmaja, ki je prvič ohranjen na listini iz 1273. Ko so v 15. stoletju začeli nastajati mestni grbi, so enako kot v Piranu za grb vzeli samo Jurjev križ: v srebrnem/bele polju rdeč križ, ki je prvič tiskan v Bartschevi Štajerski grbovni knjigi iz leta 1567. Sedanji grb je točno povzet po tem Bartschevem, v rabi pa je tudi modernizirana verzija z dvema renesančnima vrezoma.

RADLJE OB DRAVI

Nekdanji Marienberg iz 1122, kasnejši Marenberg je slovensko "Radelach" že leta ok. 1125 kot oznaka za goro in prelaz. Trg "forum Radela" se prvič omenja 1268 v listini šentpavelskega samostana na Koroškem. Fara sv. Mihaela s cerkvijo je bila že pred sredo 13. stoletja sedež župnije. Takrat je bil ustanovljen tudi samostan dominikank pri Marijini cerkvi, omenjeni že 1170. Krajevni grb s podobo farnega patrona sv. Mihaela je znan s pečata iz 17. ali 18. stoletja. Ta kaže svetnika na majhnem hribčku (cerkve tega svetnika so radi zidali po gorah!), ob straneh pa ima rože in vitice kot polnilo. Sedanji grb je obnovljen po barvah iz 19. stoletja: v rdečem grbovnem polju je srebrna podoba farnega patrona sv. Mihaela, stoječega na zelenem premaganem zmaju. V desnici drži meč, v levici pa tehtnico za tehtanje duš umrlih.

RADOVLJICA

Kraj je nastal ob dveh gradiščih na pomolu kot "Radmarjeva vas", nemški Radmarsdorf, kasneje Radmansdorf, ki se v ohranjenih virih prvič omenja 1296. Radovljica, last Ortenburžanov, je postala trg že pred letom 1333 in kot taka se

omenja tudi 1377 ter še v urbarju iz 1498. V mesto je bila povišana pred 1510, in pred 1514 je nastal tudi prvi mestni pečat z "govorečim" grbom za nemški RAD-MANN-STADT, kot so hoteli takrat preimenovati novo mesto: v srebrnem/belem grbovnem polju na zeleni podlagi stoječi mož/Mann v rdečem plašču, modrih hlačah, rdečih nogavicah in črnih čevljih, ki drži v desnici zlato kolo/Rad, v levici pa zlato cerkev s hišami za Stadt. Sedanji grb je obnovljen po Valvasorjevi Veliki grbovni knjigi, le da je podoba mesta v levici posneta po Layerjevi podobi Radovljice iz 18. stoletja.

RAVNE NA KOROŠKEM

Kraj se je nekoč imenoval po nemškem Gutensteinu tudi slovensko Guštanj. Grad Gutenstein se prvič omenja že 1263, po njem nastalo naselje pa se za lastnikov Vovbržanov že leta 1317 prvič omenja kot trg. Od konca 16. stoletja je kot trški grb veljalo zeleno košato drevo v svetlo-zelenem polju z rjavim deblom, stoječe na zelenem trojnem hribočku. Takega je potrdil tudi občinski odlok leta 1989.

RIBNICA NA DOLENJSKEM

Kot ime za pokrajino v lasti Turjaških se Ribnica omenja prvič leta 1220. Kot trg Ortenburžanov se omenja leta 1350, tri leta pozneje je prvič omenjena tudi farna cerkev sv. Štefana. V 15. stoletju je tu delovala znamenita "ribniška" šola, leta 1473 je omenjen njen "šolmošter" Jakob. Iz starejših časov ni znan noben trški pečat ali grb. Prvič najdemo grb trga Ribnica v Valvasorjevi Veliki grbovni knjigi: v rdečem grbovnem polju srebrn poševen tram s plavajočo ribo, obrnjeno v levo, torej pravi "govoreči" grb, ki s podobo govori o lastniku grba. Ker do Valvasorja ni bilo znano ničesar o grbu Ribnice, je zelo verjetna domneva, da je grb zaradi tega oblikoval kar sam Valvasor.

RUŠE OB DRAVI

Vas "Rovste" je prvič omenjena že 1091, ko so jo Španhajmi podarili šentpavelskemu samostanu na Koroškem. Kraj je leta 1453 dobil baje letni sejm po prizadevanju tega svojega lastnika, zaradi obilnih bremen pa se je kasneje odpovedal trškim pravicam. Leta 1645 je krajevni župnik ustanovil šestrazredno gimnazijo, ki je delovala do leta 1761. Ker iz starejših časov ni znan ne trški pečat ne grb, je občina 1992 dala oblikovati nov grb: v zelenem polju (gozdovi) zgoraj srebrna knjiga z gosjim peresom (spomin na prvo humanistično gimnazijo), spodaj silhuete tovarn (v vasi je menda kar 7 tovarn!), modri vodni slap na dnu grba pa spominja na elektrarno Falo iz 1917 kot prvo na Dravi.

SEVNICA ob Savi

Prvič se omenja 1275 kot sedež sazburškega oficijala. Leta 1309 ima že status trga. Obenem z Brežicami je dobila Sevnica 1381 od Salzburga svoj trški red. Svoj trški pečat z grbom je imela že v 14. stoletju. Gre za "govoreči" grb: v grbovnem polju stoji za "Licht(en)-wald" (slov. svetli, prozorni gozd iz borovcev, skozi katerega "seva" svetloba, zato slovensko Sevnica) en sam borovec z redkimi vejami, na spodnjih dveh sedita na vsaki strani po en ptič kot polnilo. Kasneje so zaradi nerazumevanja drevo spremenili v lipo, ptiča pa naj bi bila škrjanca! Isti govoreči grb najdemo tudi na pečatu iz 16. stoletja. Današnji grb je "obnovljen" stari grb: v modrem grbovnem polju stoji narobe razumljena lipa naravne zelene barve z rjavim deblom na zeleni podlagi, med vejama pa stojita poljska škrjanca, ki gledata proti deblu.

SEŽANA na Krasu

Kraj se kot "oppidum", t.j. trg, omenja že leta 1086, z lego pod takratnim gradom. V listinah od 13. do 15. stoletja je še večkrat omenjan. Krajevno ime naj bi baje izviralo od rimske patricijske rodbine Cesia preko Cesiana. Valvasor v Slavi vojvodine Kranjske iz 1689 Sežane še ne uvršča med trge, zato je verjetno, da je dobila ta status šele po letu 1700. Mesto je postala šele leta 1954. Sedanji grb je nastal iz znaka občine Sežana: v srebrnem/belem polju črn kraški vodnjak, iz katerega se dviga od burje ukrivljen črn bor z zeleno krošnjo, ki je oblikovana po geografskem obrisu občinskega teritorija, le da je v grbu polje spremenjeno v rdeče, krošnja bora pa v črno. Heraldično je črn vodnjak in bor v rdečem barvno nepravilen, ker je tudi premalo kontrasten.

SLOVENJ GRADEC

Naselje, ki se prvič omenja 1091, je že 1251 sedež province, ki je bila predana oglejskemu patriarhatu, pod katerim je ostala do ok. 1362. Pridevek "Slovenji" je znan prvič že iz 1161 v razliko od "Bavarskega" Gradca, t.j. današnjega Gradca na Štajerskem. Leta 1251 omenjeni trg / forum je današnji Stari trg. Kot mesto se Slovenj Gradec omenja prvič 1267, iz istega časa je tudi stari kvadratni mestni pečat, ohranjen prvič na listini iz 1336. V rabi je bil do 16. stoletja, ko so dali izdelati novega. Na starem pečatu so trije stolpi, od katerih je bil srednji okrogel in je imel vrata in koničasto streho s kroglo na vrhu, stranska stolpa pa sta bila kvadratna s cinami na vrhu, tudi ta grajena iz kamnitih kvadrov. Barve so znane iz Bartscheve grbovne knjige iz 1567: v modrem polju srebrna vrata in stolpa; ko je vse oblikovano v ščitu kot grb. Sedanji grb je priredba iz 1991: v modrem polju trije stolpi po starem pečatu, toda brez podlage, zato pa je srednji pomaknjen naprej ozir. navzdol, tako da vse "plava" v modrem, kar heraldično ni pravilno.

SLOVENSKA BISTRICA

Bistrica, ki se prvič omenja leta 1227, je dobila pridevek "Slovenska" šele v drugi polovici 16. stoletja, da bi se razlikovala od "Nemške" Bistrice/Deutsch-Feistritz pri Gradcu. Njen mestni pečat je prvič ohranjen na listini iz 1297, ko je bila verjetno že mesto: spredaj in spodaj nizko mestno obzidje s 5 cinami, sredi katerega je bilo troje prehodov, od katerih je bil srednji širši. Za tem obzidjem stoji širok štirioglat stolp z oknom. Na vrhu stolpa je galerija s 4 cinami. Ob tem stolpu stojita na vsaki strani po en manjši stolp s koničastima strehama. Barve grba so znane iz Bartscheve grbovne knjige iz 1567: v rdečem polju na zelenem trohribu trije ločeni(!) okrogli srebrni stražni stolpi s cinami in rdečimi koničastimi strehami. Sedanji grb je verna podoba starega pečata: v rdečem polju srebrne/bele stavbe.

SLOVENSKE KONJICE

Konjice so dobile pridevek "Slovenske" šele po letu 1918 v Jugoslaviji, da bi jih ločili od Konjica v Bosni. Sicer pa se Konjice prvič omenjajo že leta 1146, ko je bil tu sedež prafare, leta 1236 oziroma 1251 pa se že omenjajo konjiški "cives", kar pomeni, da so bile Konjice takrat že trg. Grb trga je znan šele iz 16. stoletja, je pa verjetno že starejši. Na trških pečatih iz 1571 in 1580 je viden naprej, t.j. v heraldično desno stran vzpenjajoč se konj kot "govoreči" grb za Konjice. To je izmed vseh sta-

rejših grbov na Slovenskem edini, ki je "govoril" slovensko. Barve grba so znane iz 19. stoletja: srebrn konj v rdečem polju.

ŠENTJUR pri Celju

Naselje s farno cerkvijo sv. Jurija pod starim gradom Anderburgom se omenja prvič že leta 1246, sama cerkev pa 1276 oziroma 1340. Naselje je bilo - kot ves ta predel - last škofije Krke na Koroškem, ki je to podedovala po sv. Hemi. Krka je verjetno tudi izposlovala povzdig naselja v trg, ki se prvič omenja 1384. Obenem s potrditvijo starih pravic je krški škof 20. aprila 1539 podelil trgu pravico do pečata s podobo farnega patrona sv. Jurija. Trg je takoj dal ta pečat izdelati in še danes ima ohranjeno napisu letnico 1539. Barve grba - srebrna podoba v rdečem polju - so znane šele iz 19. stoletja. Ta stari grb je bil leta 1991 s sklepom mesta Šentjur obnovljen.

ŠKOFJA LOKA

Ime kraja v staroslovenski obliki kot "Lonca" je prvič ohranjeno iz leta 1215. Kot središče obširnega freisinskega zemljiškega gospostva je trg že v prvi polovici 13. stoletja, konec stoletja pa že mesto, saj se 1310 omenja že mestno sodstvo in 1314 tudi že mestno obzidje. Čeprav je še danes ohranjen zelo lepo izdelan mestni pečatnik iz konca 13. ali začetka 14. stoletja, pa ni ohranjena nobena listina, na kateri bi bil odtisnjen. Podoba na pečatu prikazuje med dvema stolpoma osrednji višji stolp s tremi cinami, v njegovih vratih pa podobo kronane glave z debelimi ustnicami, ki bi kazale, da gre za zamorca, podoba iz freisinskega grba. Ker niso marali velikih praznin, je pečatno polje okrog pečatne podobe, ki še "plava" brez podlage, okrašeno z viticami in cvetovi. Barve kasnejšega grba, ki je nastal iz omenjene pečatne podobe, prinaša Valvasor v svoji Knjigi grbov: v zlatem polju na zeleni podlagi srebrne stavbe, posnete točno po pečatu, toda v vratih je podoba kronanega belca in ne zamorca! Leta 1991 obnovljeni grb kaže v rdečem polju srebrne/bele stavbe s kronanim zamorcem, grbovno polje pa je, zaradi mehničnega prenosa pečatne podobe, tudi v grbu okrašeno - seveda heraldično nepravilno - z viticami in cvetlicami.

ŠMARJE PRI JELŠAH

Cerkev sv. Marije, po kateri je dobil ime, se v ohranjenih virih prvič omenja leta 1236, ko je bil že farni sedež. V 15. stoletju je bil tu sedež zemljiškega urada grofov Celjskih. Leta 1476 so Turki pustošili v njegovi okolici. Dvor v Jelšah se

omenja šele v 15. stoletju. Grof Gaisruck ga je po 1666 prezidal v grad z lepimi freskami. Potres 1974 ga je močno poškodoval. Leta 1992 za novo oblikovani občinski grb je razdeljen na 4 polja. V 1. in 4. polju vidimo belo-modre poševne pasove, katerih pomen ni znan, v 2. polju je grb Gaisruckov: pokončno razcepljen ščit, spredaj zlat (pravilno je srebrn!), zadaj modra, preko obeh sta barvno obrnjena bivolja rogova, obtaknjena z rožami. V 3. polju je "govoreči" del grba: trije jelševi listi za Šmarje pri Jelšah. Grb je deloma heraldično nepravilen, predvsem pa preobložen.

TOLMIN

Kraj ob reki Tolminki, ki se prvič omenja že leta 1257, je bil skozi starejše obdobje vedno le vaško naselje. Trške pravice je dobil šele leta 1821, leta 1952 pa je bil uradno celo proglašen za mesto. Stara tolminska občina je imela v drugi polovici 19. stoletja v občinskem pečatu podobo hriba Kozlov rob z lepo vidnim kozorogom na njem oziroma na grajskih razvalinah. Mesto je 1973 razpisalo natečaj za novi mestni grb in sprejet je bil predlog grafika Janeza Trpina: v renesančnem (!) ščitu na rdečem polju spodaj črno obzidje s cinami, na njem helebarda in trizob kot kmečko orožje velikega tolminskega punta iz 1713, spodaj zavito teče reka, izza obzidja se dviga rumen plamen, desno zgoraj pa je letnica 1713. Ta grb je značilen predstavnik preobloženega grba in heraldično nepravilnih barv.

TRBOVLJE

Kot "Trevuol" se kraj prvič omenja v letih 1220-1230, krajevno cerkev sv. Martina pa viri prvič omenjajo leta 1302. Kraj se je začel razvijati in rasti šele po letu 1805, ko so tu odkrili in začeli 1819 kopati premog. Leta 1824 je bila zgrajena steklarna. Prvi grb je Trbovlje dobilo 1942 od nemškega okupatorja: v srebrnem ščitu zelen trohrib z vhodom v jašek, nad njim pa prekržani rudarski kladivi. Po 1945 je bil oblikovan nov grb: v ozkem ščitu na zelenem polju črn rudarski voziček, nad njim tovarni v rdečem, izza vozička stisnjena pest, nad njo rdeča petokraka zvezda. Leta 1991 je bil ta grb spremenjen: v deljenem grbu je spodaj v zelenem črn rudarski voziček, zgoraj pa v modrem kup črnega premoga in dva tovarniška dimnika.

TREBNJE na Dolenjskem

Kot sedež župnije se Trebnje omenja že leta 1163, kot trg pa 1335 in kasneje še večkrat. Trški pečat ali grb iz srednjega veka nista znana. Valvasor Trebnjega sploh ne omenja kot trg in tudi nima njegovega trškega grba. Novi grb je nastal

po javnem natečaju 1992 in prikazuje v ščitu splet modre in zelene barve, ki predstavljata na glavo postavljeno črko T za Trebnje, v zgornjem delu pa je zlat kamnit lev z gradu, upodobljen v sedeči legi. Heraldično je grb nepravilen, kajti modra in zelena barva ne gresta skupaj, ker sta premalo ločljivi, vidna je le rumena/zlata težko spoznavna žival.

TRŽIČ na Gorenjskem

Kot Novi trg oz. "Mercatum novum" se prvič omenja 1337, župnik v Novem trgu pod Ljubeljem pa 1383. Mnenje, da je leta 1320 omenjeni Neumarktl današnji Tržič, je napačno, ker gre za Novi trg v Ljubljani. Z listino, izdano 12. decembra 1492, je bila dotedanja vas Tržič na prošnjo njenih lastnikov povzdignjena v trg. Ker trgov takrat ob povzdigu niso podeljevali trških grbov, je grb Tržiča znan šele iz Valvasorjeve Knjige grbov: v modrem grbovnem polju srebrno obzidje s petimi cinami in štirimi podolgovato okroglimi strelnimi linami. V Slavi vojvodine Kranjske ima obzidje le štiri cine in štiri strelne line. Sedanji obnovljeni grb je posnet po Valvasorju in ima štiri cine in štiri okrogle(!) strelne line v srebrnem obzidju na modrem polju.

VELENJE

Že ob prvi omembi v ohranjenih zgodovinskih virih leta 1264 se omenja velenjski "civis", kar posredno pomeni, da je bilo (Staro) Velenje takrat že trg. Njegov grad se omenja prvič 1250, a je gotovo starejši. Trg je verjetno ustanova koroških Vovbržanov. Starejši pečat ali grb nista znana. Mesto je dobilo svoj grb šele po 1945: v ščitu renesančne oblike v rdečem polju modra konica od zgoraj, v njej bela konica z rdečo petokrako zvezdo, v rdečem levo in desno po ena stegnjena dlan. Leta 1992 je bil na natečaju izbran nov grb: v zlatem/rumenem polju spodaj zelena silhueta obzidja velenjskega gradu s stolpoma; izza obzidja se dviga srebrna/bela stolpnica kot simbol mesta Velenja.

VRHNIKA

Rimski Nauportus, je bil tudi v srednjem veku Breg s pristaniščem na Ljubljani. Prvič omenjena je bila 1300 kot Zgornja Ljubljana, nemško Oberlaybach. Stara Vrhnika je današnja Zgornja vas, današnja pa je bila nekoč Spodnja vas na Bregu. Kot trg jo omenja Valvasor, ki je prvi objavil trški grb. V Slavi vojvodine Kranjske je v črno-beli risbi ladja Argo z jadrom, obrnjena na vodi nazaj, v Knjigi grbov pa v barvah: v modrem

polju rjava jadrnica z belim jadrom, zadaj ima visok krov z oknoma nazaj, nad njim vihra rdeča zastavica, morje pod ladjo je svetlomodre barve. Grb z ladjo je očitno sestavljen sam Valvasor v zvezi s pravljico o poti Argonavtov in ladje Argo preko Vrhnik. Novi grb je povzel ta Valvasorjev grb: v modrem polju zlata ladja Argo z velikim belim jadrom, napetim od vetra na belo-modrih valovih. Ladja ima tudi 7 vesel, ki jih Valvasor pri jadrnici seveda nima.

ZAGORJE ob Savi

Kraj se v srednjem veku v ohranjenih virih ne omenja, čeprav je bila tu ves čas naselbina kosezov, ostankov nekdanjega slovenskega plemstva. Ti so dobili leta 1598 pravico do letnega sejma. Kraj se je začel razvijati šele od začetka 19. stoletja ko so tu začeli s kopaanjem premoga. Nad Ržišem je stal stari grad Gamberk oziroma Gallenberg, dedni grad istoimenske znane kranjske plemiške rodbine. Zagorje je dobilo svoj grb šele po letu 1945: v spodaj konicastem ščitu čisto spodaj dve rudarski kladivi v črnem, nad njima del zobatega kolesa (industrija), nad njim plamen (revolucija) in na vrhu petokraka zvezda v modrem. Leta 1992 je bil sprejet nov občinski grb, ki je kot osnovo vzel grbovno razdelitev polj nekdanjih Gamberških (srebrna konica v rdečem) s tem, da sta rdeči polji trobarvni: spodaj črno za nekdanje premogovništvo, v sredini modro za Medijo in zgoraj zelena za okolje. Žal se pri končni izvedbi te razdelitve niso držali in so vzeli le levo polovico, zaradi česar je grb nepravilno nesimetričen.

ŽALEC

Kraj se prvič omenja leta 1182 z nemškim imenom "Sachsenvelde". Sredi 13. stoletja se že omenjajo žalski "cives"/tržani, kar kaže na to, da je bil Žalec takrat že trg. Stari trški pečat, na katerem se Žalec imenuje celo civitas/mesto, je še iz konca 13. stoletja ohranjen pa je prvič na listini iz 1347. Na tem "govorečem" pečatu je prikazano ime kraja, t.j. nemški Sachsenveld: orlovi krili, nemško Sachsen in cvet ter lilija za - veld, skupaj torej Sachsen-veld. Leta 1989 je bil občinski grb obnovljen po tem starem pečatu, le da so leta 1992 spremenili obliko orlovih kril v tisto iz Kobel-Pircheggerjeve knjige o štajerskih krajevnih grbih iz 1954.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Ortsheraldik in Slowenien

Der Autor behandelt in seinem Aufsatz die Ortswappen in Slowenien, soweit diese auf alten Ortswappen oder Ortssiegeln erscheinen oder in den letzten Jahren verliehen wurden. Nach einer allgemeinen Einleitung über die Besonderheiten der slowenischen Ortsheraldik und über die Entstehung der einzelnen Ortswappen, behandelt der Autor einzelne Ortswappen von Ajdovščina bis Žalec, insgesamt 55 Ortswappen. Viele von ihnen wurden genauer behandelt in seinem Buch über die mittelalterlichen Siegel und Wappen der Städte und Märkte in Slowenien, das 1988 bei der *Slovenska Matica* erschien. Viele von den Ortswappen sind schon auf den mittelalterlichen Ortssiegeln abgebildet, viele wurden später verliehen, mehr aber noch in den letzten Jahren zur Verwendung auf Kraftfahrzeugkennzeichen eingeführt.